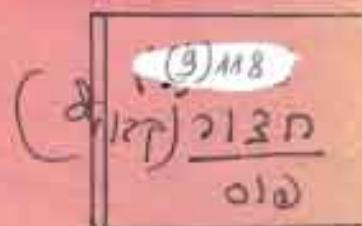

פוסט - קיבוץ ?

מחברות אדומות

גליון מס. 1

ביכורים, תשנ"ד - מאי, 1994

34542 /

מס' (9) חזק

מחברות אדומות

המטרה: להוציא לאור פעם בשנה חוברת על נושאים שונים
טבעי היה להתחיל במה שמעסיק את כולנו ... המשק.

לאור הדיונים והתסיסה הקיימת בקיבוץ חצור חשבתי לנכון ליזום
ולפנות למספר מצומצם של חברים מכל השכבות ולבקש מהם לכתוב את
השקפותיהם על הנושא "חצור היום ומחר"
כוונתי היתה להוציא מיד אחרי הדיון הראשון חוברת זאת. מסיבות
שונות פירסומה נדחה לתקופה ארוכה. לכן, יתכן שדברים שנכתבו אז
התיישנו והיו נכתבים באופן שונה היום.
על כל פנים, ההענות הראשונות היתה מיידית – לאחר זמן קצר
במחשבה שנייה הופיעו הסתייגויות או דחיות. הנימוקים היו בין היתר:
"מה שיש לי להגיד כל כך קשה שאיני מסוגל לכתוב" או "דרוש לי
יותר זמן למחשבה".
בחירת הכותבים נעשתה על ידי ועל אחריותי. לצערי, למרות פניות
חוזרות ונשנות לחברי "חבורת הדשא" רובם סירבו להשתתף וסיבותיהם
עמם.

דב אור-נר

מס' 313
1994

תוכן

דב אור-נר	החזרה בלתי אפשרית לאחור	3 ע'
אורנה הרנבורג	לדב, שלום!	6 ע'
שולמית מאירי	הרהורים בעקבות השיחות על הקיבוץ ביום כיפור השני	8 ע'
שרה אשל	מה האלטרנטיבה?	10 ע'
יעקב נחומי	היום – מחר	13 ע'
רע בלג	צעירים בקיבוץ – קרש הצלה ומצאת זמן מתקתקת	15 ע'
דוד לבני	הרהורים על קיבוץ חצור, היום ומחר	17 ע'
דב פוזר	סולידריות – מחויבות	19 ע'
אלירז ארבל	מחשבות על הקבוצה	21 ע'
גיי הורוויץ	אולי מספיק שונה, בקושי	22 ע'

החזרה הבלתי אפשרית לאחור

פוסט-מודרניזם

האלים האידיאולוגיים המסודתיים קרסו והכויבו סופית ונדמה שבתקופתנו החברה המערבית בכל התחומים לא הצליחה למצוא מודלים חדשים המאפשרים חיים תקינים. כשבא עידן של קץ האידיאולוגיות החשובות, התמוטטו מרבית האמיתות הכלל עולמיות, המשבר הפוסט-מודרניסטי קטע סופית את ההתפתחות הליניארית של ההיסטוריה, החלום של תיאוריה גואלת ומקיפה נגזר.

הטעון המודרני על מערכת עקרונות המעוגנים במאה ה-18 (המהפכה הצרפתית) היה כי הקידמה אפשרית ונחוצה, על בסיס עולם הומניסטי, עם אמונה בלתי מוגבלת במדע וברוחה של התבונה לשמש יסוד לסדר טוב יותר.

השקפה זו המבטאת סולידריות חברתית ותודעה עצמית מפותחת התבררה כמופרכת, לאור המגמה להמעיט במרכיבים חשובים של זהות לאומית ופוליטית לעומת אינדיבידואליות קיצונית. היכולת לתת אמן ברוחה של הקידמה לשנות את המציאות שאנו חיים בה נפגמה.

שינויים אלו שחלו במרוצת הזמן גרמו לתמורות תרבותיות וחברתיות המונעים חזרה אל מבנים מוכרים ואל קני מידה של ערכים יציבים.

אציין שתי דוגמאות בלבד בתחום האמנות והמדע מכין מכלול גדול בהרבה, המשקפות אולת יד עמוקה.

הפילוסוף הרברט מרכוזה דיבר על קץ האמנות. לדבריו האמנות תגיע לקיצה בזמן שבו בני אדם לא יהיו עוד מסוגלים להבחין בין אמת לזיוף, טוב ורע, יפה ומכוער. זה יהיה מצב של ברבריות גמורה דוקא בשיאה של התפתחות המדע.

אם נבחון מה המצב כיום באמנות, נמצא דעה רווחת שיגבר זמן של תנועות האוונגרד הגדולות שיצרו זרמים חדשים. הן נתפסות כשרידים אנכרוניסטיים של המודרניות. הכיוונים השולטים נושאים שמות כמו "ניאו-אקספרסיוניזם", "ניאו-מושני", כלומר חוזרים ומצטטים אלמנטים שונים מתולדות האמנות מכל התקופות על מנת לנסות ליצור בליל דליל ובלתי מוצלח.

כלומר, אנחנו עדים לתופעה של צמצום המשמעויות והתכווצות של כל המערכות באמנות, בספרות ובחיים.

בשדה הסימנטי המילה פועלת רק כסימן חד משמעי משולל עומק. בחיים למשל הדיבור על המין נעשה תחליף "מרגש" ו-"מוצלח" פי כמה מהמין עצמו.

לעומת האמנות שהגיעה למבוי סתום, המדע והטכנולוגיה דוהרים קדימה בקצב מואץ עד כדי כך שהם נעשים מונעים על ידי עצמם, מתוך תוכם ללא אפשרות של בקרה ממשית. הם אינם מתפתחים יותר באופן טבעי שלב אחרי שלב על פי צורכי החברה, אלא על פי דינמיקה פנימית.

שאינה ברת שליטה
הדרישה הבסיסית לבטחון, לזהות ולאפשר מתורגמות לתרבות
הסיפורים המהירים, למרדף אחרי נכסים חדשים חומריים ורוחניים
כאמד.

נראה שהאנושות מתחלקת היום לשניים. חלק אחד החייב
להתמודד עם פיצול הולך וגובר של המציאות, וחלק שני העומד עדיין בפני
המכשול הישן של ההישדגות.
בלי שאלה ואלה ימצאן לעצמם ביטוי מספק יחוש היצור האנושי
חסר ערך וחסר תכלית.
קיטוב זה הוא אולי מקור הכשלון של תקופתנו שכזכור הבטיחה
קידמה לכלל האנושות.

פוסט-ציונות

בהקשר הישראלי הביטוי "פוסט-ציונות" נוצר כהקבלה למושג
"פוסט-מודרניזם" ובא לנסות לאפיין שינוי מהותי בדרכי חשיבה.
"פוסט-ציונות" מתפרש כלא ציונות במובן המקובל של המושג
ה-"פוסט-ציונות" שואמת להפרד בין היתר מערכים כמו: סוציאליזם, דת
שלמות הארץ, תרבות יהודית שורשית, שפה עברית תיקנית.
במילים אחרות: יצירת תרבות חיים אחרת, מנותקת מצידוף רוב
הערכים שנתלו אליה במשך דורות, עם זאת בלי יכולת ממשית להגדיר
את החילופין.

פוסט-קיבוץ

הקיבוץ כחלק בלתי נפרד מהעולם מושפע ומגיב להלכי הרוח
הרווחים. לכן אפשר להשתמש בביטוי "פוסט-קיבוץ" כמושג המאפיין את
השינויים החלים בו.

הרעיון הקיבוצי היסודי נבע מההכרח לפתור בעיות קיומיות,
לאומיות וחברתיות הקשורות במהותם של הציונות והסוציאליזם.
כשמטרות אלו התרוקנו מתוכנם, החברה הקיבוצית עברה תהליך של
הסתעפות לכיוונים שונים כשהיא מאבדת על ידי כך את זהותה העצמית.
נסיון ליצור מערכת אלטרנטיבית שתשנה באופן ממשי את החברה וכשל.
תוך כדי כך ההתפתחויות ההיסטוריות כירסמו במסרים האידאולוגיים
וגרמו שדורות ההמשך לא יכלו לקבלם. בעיות ההמשכיות נעשו קריטיות
ותבעו שינויים כלכליים וחברתיים.

הניגודים בין רצון הפרט לדרישות הכלל נעשו יותר חריפים
כשהמסגרת החברתית התקשתה למלא את צרכי החברה.
כך הגענו למצבים פרדוקסליים, כשמצד אחד נתבעים שינויים
אירגוניים שאין ערבויות שביכולתם לספק פתרונות רלוונטיים כי אינם
יכולים להוצר על בסיס תיכנון מדויק מראש אלא מקבלים צורה
ומשמעות תוך כדי עשייה ומאידך, במעבר אל התארגנות חברתית חדשה
הקרקע הבטוחה נשמטת כי אין אפשרות למצוא משענת או הצדקה
באידאולוגיות העבר.

נראה שבעולם הפוסט-ציוני, המשתנה במהירות, גם המצבים
 בקיבוץ נעשים יותר ויותר עמומים, כלתי ברורים ומאבדים בהדרגה
 מצביונם המוצק, המאורגן והרציונאלי.
 אינני בא לקונן על המצב כי אם לנסות לאבחן ולנתח תהליכים
 המשפיעים על הקיבוץ. אני עדיין מאמין שבני אדם מסוגלים בכוח
 התבונה לבנות לעצמם עולם טוב יותר, אך רצונותיו וגם טירופו של האדם
 הם חלק בלתי נפרד ממנו.
 לפני מספר רב של שנים הצעתי כפרוייקט להפוך את הקיבוץ
 למוזיאון סביבתי – כך כתבתי: "הקהילה והסביבה עצמה הם המוזיאון,
 מוזיאון חי, אשר אין בו מבקרים אלא תושבים. צופים הנמצאים באופן
 תמידי בתוכו. המוזיאון מורכב ממספר בלתי מוגבל של מקומות טבעיים
 או מלאכותיים כגון: בתים, אתרים מסויימים, שמורות טבע, חפצים
 וכלים...."
 היתכן שהאוטופיה תהפוך למציאות?

דב אור-נר

בוא נשחק את המשחק, שאני כאילו כותבת לך מכתב אישי
ובמכתב שכזה הרי הכל מותר... אתה שואל איך אני רואה את חצור היום.
אני רואה מקום קטן שהולך ומתרוקן ומזדקן. הוא מתרוקן כי אין
לו מה להציע לצעירים ולצעירות פחות. והוא מזדקן כי בנושא זה אי-אפשר
לעצור את הטבע.

אני רואה מקום קרנני שמרבה לבחוש בצרות הקטנות הן של
המקום והן של היושבים בו. כולם מדברים על כולם וכל הזמן. אם זו
היתה רכילות נטו, עוד אפשר היה להסביר את הצורך החברתי הזה, אבל
כשזה הופך לדרגה של "אידאולוגיה" תחת הכותרת ש-"צריך לדון בזה",
ו-"לדבר על זה"... זה כבר סיפור אחר.

אני רואה מקום שחבריו לא צפו את הזדקנותם (ומה ששמתמע
מתהליך זה) ולא נתנו את דעתם שמא מה שייסדו על-פי תבנית נוף
השקפתם לא תהיה תבנית נוף השקפתם של הדורות הבאים.
אני רואה מקום שהולך ומתחפר ומנהל קרב השרדות על מה
שכביכול עדיין קיים תוך שימוש במילים שאין להן כבר מזמן כיסוי
בשטח.

כשמתחילים להתרפק על נוסטלגיה, על התקופות שלא היו שכירים
ושיצאנו לגיוסים ושלדעת הקהל היה תוקף ושלביצוע תפקידים היה
תמריץ חברתי ועל... אז אני יודעת (לגבי עצמי) שמקום שמתרפק על
העבר, במקום להתרפק על העתיד הוא לא רלוונטי עבורי.
(תגיד לי, מאיפה הצלחנו לייחס לעצמנו דימוי עצמי כל-כך גבוה,
כעל חברה ערכית שמקיימת אורחות חיים כאלו וכאלו עד כי לעומתנו
החברה בחוץ מצטיירת כדבר בינוני, הרודפת אחרי הנאות היומיום ללא
תכלית. ואנחנו אחרי מה אנחנו רודפים!)

אני רוצה לראות את המקום ככזה שבו כל אחד מאיתנו גוזר את
צרכיו על פי מה שהוא נותן. כלומר שבמשוואה הזו יהיו מספרים במקום
משפטים שאין מאחוריהם גבולות. כי כיצד בדיוק אפשר למדוד את
הנתינה ועוד יותר את הצרכים!! ונכון יהיו פערים, אבל זה לא חדש כי גם
היום יש. רק שהיום זה מתחת לשולחן וכולנו מדברים על זה ואני לא
רוצה יותר להתלחש על זה ולדון בזה ולהביא את פלוני לסדר ולהעיר
לאלמוני על התנהגות כזו או אחרת בתחום זה. לא מעניין אותי להעביר
את ימי ב-"מלחמות הערכיות הצודקות" האלו רק על-מנת להשיג שיוויין
מכני שכביכול מעניק לנו את איכות החיים.

אני רוצה מקום שבו אני אוכל לקבוע את אורחות חיי שלי ושל
משפחתי על-פי סדר עדיפויות שלנו. שאני אקבע איפה אני עובדת ולא
שיקולי "הצריך" למיניהם יעשו זאת ושכולנו נדע אם אנחנו באמת
מקצועיים בעבודה ושכדאי להעסיק אותנו משום שכיום אין לנו שום
תמונה אמיתית למצבנו ואנחנו תולים את בעיותינו בעבודה במערכת
ומצפים שהיא תפתור לנו את הבעיות. במקום להבין, שאולי משהו אצלנו
לא בסדר. אולי אם המערכת היתה יכולה "לפטור" אדם שלא מתאים ולא

רק לקבל אדם כי אין מה לעשות איתו לא נעים להגיד לו את האמת בפנים, אולי זה היה משפיע על תפקודו ועל הבנתו את הקשר בין עבודה ופרנסה.

אני רוצה מקום שעל אף שהוא נמצא באזור כפרי, יכולת הנגישות שלי למקומות אחרים לא תהיה מוגבלת ושאני אהיה תלוייה באם יש רכב פנוי והמפתח נמצא ואם, ואם ואם.... כי הבעיה הטכנית הזו לכאורה, הופכת מיום ליום למחנק נפשי.

אני רוצה מקום שבו להיות "ראש גדול" לא יתפס כחובה או עונש כמו שזה היום ברוב התפקידים. כי סוג התמריצים שאדם בתפקיד מקבל, הוא במצב הטוב "ביקורת בונה" ובמצב הרגיל קיטורים וביקורת ללא הבחנה. יש עוד תמריצים בעולם.

אני מנסה להגיד לעצמי שצריך כבר להתרגל למצב הדברים, ולחוסר הפרגון לקיתונות הביקורת, לאי היכולת שלנו להפריד בין העבודה לחיים הפרטיים ועוד....

אבל דב, אתה יודע מה, אני לא רוצה להתרגל!! כי בשבילי יש למקום הזה עתיד רק אם הוא ישתנה.

שלך,

אורנה ברנזבורג

נ.ב. וזה רק על קצה המזלג.

את הרשימה הזו כתבתי לפי בקשתו
של דב אורנר לפני זמן רב.
קיבלתי את הרשימה לחנה ונתתי
אותה לחיים לבדיקה.
הוא אישר ושלח אותי למסרה לדפוס.
זה היה ביום ד', 30.3.94.
יום לפני מותו.

לזכרו של חיים

הרהורים

בעקבות השיחות על הקיבוץ ביום כיפור תשנ"ד

הרגע שבו שואב המיים עלה במדרגות בעץ (בביתנו בעיירה) עמוס
אסל עם שני דליים גדולים מלאי מיים, מגפיו קפואים ועטופים כשכבה
עצומה של קרח – זה היה הרגע בו נולדה **הרגישות הסוציאלית** שלי
ושאיפתי לחברה יותר טובה ויותר צודקת.
הייתי בת 8.

אמנם היום המיים זורמים בברזים (הטכנולוגיה חדרה לכל בית –
עני כעשיר) אך הפערים הסוציאליים לא פחתו. אולי לחיפך, ההתבוננות
בשואב-המיים קשה-היום, העני, שילדיו לא יכלו ללמוד יחד איתי בבית
הספר "תרבות" היוקרתי, היוותה מאיץ להתנבשות תפיסת עולמי לאחר-
מכן.

עם הזמן, רגישות זו לפערים סוציאליים ואחרים לבשה תבנית
אידיאית ומסגרת לפעולה בתנועת השומר-הצעיר. (לא אקפח בענין זה את
משפחתי כמקור לשאיפות מעין אלה.)

הקיבוץ כמשאת נפש קיפל בתוכו, כשבילי, את הגשמת כל הערכים
שנרעיניהם השתדרשו בי מאז. הצורך לבנות חברה שיהיו בה, למשל:
החופש שלא להיות תלוי במעביד,
רגש החרות שיש לך כשאתה נטול סממן מעמדי,
שאיפה לשתוף ולשוויון תוך הכרת מגבלותיהם,
וההשתתפות במעשה ההיסטורי הגדול – בנין הארץ, על כל
המשמעויות שנבעו מכך **בשנים ההן**,
ועוד כהנה וכהנה.

תמיד ידעתי שהקיבוץ שאני נושאת בלבי אינו בדיוק הקיבוץ הלכה
למעשה. אך כל פעם כשזיכרתי לעצמי את עובדת היותי חברה קיבוץ,
התרחקו ממני הספקות למיניהם – פוליטיים, חברתיים, חינוכיים
ואחרים.

התחלתי לספר על עצמי כדי לומר שיש לי הבנה עמוקה מאד לכל

אדם, ולצעיר לא כל שכן, לבחור את דרכו, לעצב את חייו.

השאלה שאני מתחבטת בה:

מהי אותה מערכת הערכים העולה מתוך נפשו של האדם בימינו ומנחה אותו בעיצוב חייו? משהו שאינך יכול להגדיר אך צומח איתך, שהוא איתך וגם גדול ממך?

משאת-הנפש נותנת מקום להתפשרות, להבנה יותר עמוקה של האדם. היא מרחפת אי שם מעליך ומתווה את קוויה הפתלתולים בפרקטיקה של החיים.

כשם שהיינו צריכים לוותר על מחסן מטבח **פתוח** משום שהאימון בהתנהגות החברים לא הוכיח את עצמו, כך התפתחו הרבה נוהלים אחרים שבאו **להמנע** מלהעמיד את האדם במבחן המוסרי העילאי, יום יום, ושעה שעה. מזה אתה למד ועליך לקבל ש-"האדם אינו מושלם" ועליך להביא זאת בחשבון עקרונותיה של החברה, של כל חברה.

יחד עם זאת אין לוותר על השאיפה לחברה יותר צודקת ויותר טובה. לאורך זמן לא תספיק השאיפה לרמת חיים יותר גבוהה, לאיכות חיים חומרית יותר מעולה. לכל מערכת ערכים ישנו איזה מימד אבסולוטי ש-"הפרט הלא מושלם" אינו יכול לעמוד בו. אך בכוחו לכוון את ההתמודדות הפרגמטית שלו בחיים בהתאמה, ככל האפשר, אל מימד זה.

אצטט פילוסוף אמריקאי בראשית המאה (ניבור) שדבריו מאד מצאו חן בעיני: "חרות אבסולוטית וחופש מוחלט יהרסו את החברה, כשם שכפייה ורודנות הורסים אותה". כמה שהוא צדק!!

האם הקיבוץ היה אוטופיה חברתית שאסור היה להגשימה?

הקיבוץ לא יוכל להתקיים אם חבריו לא ירצו בו. אך די ברור לי שימשיכו להמצא אנשים שיחפשו בתוך נפשם את גרעיני הערכים האוניברסליים (צדק, יושר, שוויון הזדמנויות, דמוקרטיה, זכויות הפרט **וחובותיו** וכ"ה). ואלה ישמשו מעין סרגל שבו מודדים את **איכות** הפתרונות הפרגמטיים.

ואז יחזרו לקיבוץ. אולי אחר. אבל קיבוץ.

שולמית מאירי

מה האטרניטיבה?

התנועה הקיבוצית עוברת משבר קשה, כלכלי, חברתי ורעיוני. ישנם קיבוצים, אשר התאוששו מבחינה כלכלית, אבל גם הם לא התגברו על הבעיות החברתיות רעיוניות. הסימן המובהק לאי החלצות מהמשבר הזה הוא העזיבה ההולכת וגוברת של הבנים, בני הקיבוץ.

אני מקווה ואף מאמינה שהתנועה הקיבוצית תתגבר על המשבר. אינני מעלה על הדעת שבני אדם יפסיקו לחפש דרכים חדשות, זולת אותה דרך ידועה של כל דאלים גבר.

קיבוצנו טרם התגבר על המשבר הכלכלי. אנחנו שקועים בחובות מעל לראש, ואין ביכולתנו לתכנן את חיינו לפי סדר עדיפויות נכון ונבון מבחינה חברתית וכלכלית.

אני מקווה שגם אנחנו נצא מזה. יתר על כן אני מאמינה שכאשר מצבנו הכלכלי ישתפר גם המצב החברתי ישתפר, כי ישנה חיוניות רבה בקיבוץ, אשר אינה פורצת בגלל המחסום של קשיים וחוסר אמונה. הקיבוץ איבד את האמונה ביכולתו לצאת מהמיצר.

אני מברכת על כל יוזמה לחפש דרכים, לקיים דיונים, לזרוק רעיונות לחללו של הקיבוץ. ולא חשוב, אם זה נעשה על ידי שולחנות חדר האוכל, בארוחת ארבע משפחתית או על הדשא הירוק של השכן. גם הטובע חייב להתנועע, להוציא יד או ראש, אחרת ישקע. גם השוקע בבזך, חשוב שינסה למשוך רגליו. אדם שנקלע לגל של כפור וקור, אם לא יניע רגליו וידיו סופו שיקפא. לא מספיק לצעוק: "געוואלד!"

מה שחשוב הוא שהדיונים וההכרעה יובאו לידיעתו והכרעתו של הקיבוץ. שם המשחק הוא שותפות. הרבינו לדבר על שיתוף ושוויון בכל הקשור בנכסי דנידי. במה שיש או צריך להיות בחדרם הפרטי של החברים. דבר שהוא בהחלט חשוב וחיוני, אך לא עסקנו בהרגשת השותפות והאחריות האישית של החבר על מנת להרויח, לייצר ושיהיה מה לחלק וממה להשקיע, לקידומו של הקיבוץ ולרווחתו של החבר. הבעיה איננה בדיבורים ובהטפות מוסר. מעולם הרגשות אשם לא עיצבו אופיו של אדם והטפות מוסר לא קידמו ביצועים של דברים. נחוצים הצבת גבולות ומעשים המקנים את המודעות שיש מחיר למעשים ולמחדלים ועל הפרט לשאת בתוצאות מעשיו ומחדליו.

אביא דוגמה מקרית. באחד הקיבוצים סוכם שכל חבר יהיה רשאי לצאת לחו"ל אחת לחמש שנים תמורת ויתור חלקי על דמי חופש שנתי והשתתפות בכך וכך גיוסים. במשך שנים החלה התרופפות בהשתתפות בגיוסים. הטענה, מצב בריאותי, משפחתי וכו'. ואז הודיע הקיבוץ, אי השתתפות בגיוסים מורידה כך וכך נקודות חו"ל. וראה זה פלא, הכל התגייסו והפרי נקטף ללא עזרת עובדים שכירים. תאמרו, זה הוא זה, תמורה לתרומה. ואילו בעיני זו הרגשת השותפות והמודעות שלכל דבר יש מחיר. הקיבוץ היה זקוק בדחיפות לקטיף, הכסף שנחסך איפשר למלא את קופתה הריקה של ועדת חו"ל. אף חבר לא ניזוק, נהפוך הוא, היתה הרגשת סיפוק לקיבוץ כולו. גם לאלו שטרם למדו מה היא אחריות

כוונתי היא לשותפות גורל, לשותפות במאמצים של הקיבוץ לשפר את מצבו של המשק, החברה, הפרט. "מה זה שייך?" אמר לי חבר, שהיה זקוק להוצאה גדולה, "לטרקטור יש כסף?". ואותו חבר לא היה מוכן לשאול את עצמו, מה אני מוכן לעשות שיהיה כסף גם לטרקטור וגם לצורך האישי הדחוף. "קונים מכונות והן אינן מופעלות" אמר. והשאלה היא מה אתה מוכן לעשות להפעלתן של אותן מכונות במשמרת נוספת. השותפות אינה מחייבת את כולם לעבוד בעבודה מסוימת, אלא בכל עבודה נדרשת ואפשרית מבחינתו. אני מגיעה לערך שהיה מקודש אצלנו, ושאינו נכון ואינו צודק. לא משום שביצעו הוא בלתי אפשרי, אלא דוקא משום שזה נותן פתח לניצולו לרעה. כוונתי: "לכל אחד לפי צרכיו ומכל אחד לפי יכולתו". האם צרכיו האישיים של החבר מוגדרים, ברורים? האם יכולתו של אדם מוחלטת, סטטית, אינו תלוייה במוטיבציה, באילוצים, בסיטואציות שונות? פלוני קם בבוקר עם כאב ראש נורא, בולע כדור ורץ לעבודה, אלמוני שוכב במיטה וגונח. אם ישמע אזעקה או צורך אישי פשוט יותר הוא לא יקפוץ ממיתתו? כל אחד מכיר מנסיונו ונסיונם של אחרים איך צומחת או מתגמדת היכולת, ואיך לפתע צורך שנראה היה כהכרחי, מאבד את חשיבותו כאשר מופיע צורך חיוני יותר. אנחנו עוד הוספנו חטא על פשע כאשר אמרנו: "בהתאם ליכולתו של הקיבוץ". הקיבוץ לא בנה כאשר יכולתו היתה רבה יותר וכן בנה כאשר קופתו היתה ריקה, והריבית דריבית צומחת ופורחת. הקיבוץ זו חברה מאורגנת, שיתופית ומחליטה על סדר עדיפויות באופן דמוקרטי. כלומר גם אם יש מעוט די גדול הסבור אחרת. הוקמו ועדות שהחליטו אם הצורך האישי שלי הוא אמנם צורך, (לפי דעתם ולפי הקריטריונים המותנים מאד על ידי מרכיבי הועדות). היו חברים שכל פנייה לוועדה בענינם האישי היה כקריעת ים סוף עבורם, והיו שהדבר היה קל עבורם. כך לגבי היכולת למלא משימות שונות. אדם נעלב ויכולתו נפגעה, אדם שחש בחשיבות המשימה יכולתו צמחה והתעצמה. על כן כאשר הונהגו נורמות של ותק וכיו"שגם הן לא היו כליל השלמות, זה היה צודק יותר, ויצר שוויון יתר של אפשרויות. רציתי רק לאמר שלא כל שינוי הוא שינוי לרעה ולא כל מה שהיה היה טוב.

הקיבוצים נוסדו לא לפי דגם ידוע ומוכר. הקיבוץ היה צורך של העם שנפגש עם רקע אידיאולוגי חברתי לאומי מתאים אצל חלק ניכר בעם ובנוער. היסטוריונים וסוציאולוגים טוענים גם היום, שיתכן והמדינה לא היתה קמה, בכל אופן לא כפי שקמה, אילולי התנועה הקיבוצית. אך גם היום הבה נתאר לעצמנו שאיזו שהיא קבוצה של עב"מים היתה שולפת את כל הקיבוצים הנמצאים לרוחבה ואורכה של הארץ ומעלה אותם השמימה, לגן-עדן של מעלה. איך היתה נראית הארץ? מה היה מוקם בקרחת האלו? גם היום, בעתות משבר, עדיין ניכרת תרומתה של התנועה הקיבוצית. בתרבות (מחול, שירה, חינוך וכו'), בחקלאות, בהתישבות וביצוא. הנה מתפרסם שהתעשייה הקיבוצית הקדימה את המדינה בקשרים עם ארצות ערב, עוד טרם הסכמי שלום והסרת החרם. יש לנו

טענות, ובצדק, על ההשפעה המועטת שלנו בתחומים שמחוץ לחצרו של הקיבוץ. אבל, הבה ניקח רק את הקיבוץ הארצי. האם היתה קיימת מפ"ם בלעדיו? גבעת חביבה, סמינר הקיבוצים, אורנים, ספריית הפועלים, על המשמר, צוותא וכו'. התביעות לגבינו הן כאילו היינו לפחות 90% מהישוב. עב"מים לא יבואו והקיבוצים חיים וקיימים, אבל הבנים והנכדים עוזבים. הקיבוץ מושתת על חברה שיתופית של שלושה, ארבעה דורות. באין סולם גילים ישנה סכנה ממשית לקיומו של הקיבוץ. נשיא המדינה אמר לפני זמן, שהסוציאליזם התמוטט, הקפיטליזם אף הוא אינו מבטיח טובות, על כך אמר, אל תמהרו בהפרטה. אני מאמינה שצורת חיים זו, שאנו מופקדים על קיומה לא תתבטל. ואולי אף יבוא תור הזהב. אבל אמונתי ותקותי עוד לא מנעה ולא עזיבה אחת של בנים ונכדים. אנחנו נמצאים במאבק של הישרדות ועלינו להגיע לתנופת התחדשות והתרחבות. הקיבוץ לא יתקיים אם אנשים לא ורצו לחיות בו, או אלו שיחיו בו לא יהיו שותפים מלאים למעשה היצירה. הצהרות, דיבורים, הטפות מוסר, האלהת ערכים או ציור איומים שהנה, הנה בא הקץ. או ההצעה הנדיבה שכל מי שאינו מעוניין בקיבוץ, יעזוב. כל אילו אינם מגייסים את כוחות אנוש הטמונים בתוכנו. אז מה האלטרנטיבה? ראשית כל גיוס כל המוחות בקיבוץ, ללא יועצים מבחוץ, לחיפושי דרך, מה שמכונה סערת רעיונות. כל רעיון ייבחן ולא יידחה על הסף. ב., גיוס כל הכוחות של כל חברי הקיבוץ, ללא יוצא מהכלל, לשיפור מצבנו הכלכלי. יצירת אוירה של תביעה בלתי מתפשרת. לא הייתי מציעה תכנית לחמש שנים, אלא לשנה אחת בלבד, תוך בדיקת הביצוע כל רבע שנה. ג., חזרה מתמדת בכל דרך שהיא (אין דברים מובנים מעליהם), שהקיבוץ מושתת על שותפות בנשיאה בעול קיומם ורווחתם של כלל חברי הקיבוץ ללא הבדלי גיל, מין ומצבם המשפחתי והבריאותי. שותפות בנכסים, אמצעי ייצור, תנאי ייצור, הכנסות. הכרעה משותפת על סדר העדיפויות של כלל ההוצאות ואחריות אישית לכל אלו. על החבר לחוש שלכל דבר יש מחיר בעולמנו. וגם לאי נשיאה בעול קיומו של הקיבוץ מוכרח להיות מחיר. כגודל התביעה כן תגדל היכולת להרגשת השותפות.

שרה אשל

לפני שבוע בשיחה עם פעיל מרכזי בקב"א הוא שאל אותי מה קרה בקיבוץ חצור. קיבוץ חצור היה אחד מקיבוצי הפאר של הקב"א. כן היינו פאר. בכלכלה, חצור היה במשך שנים במקום ה-8-10 בין הקיבוצים בארץ מבחינת היציבות הכלכלית ורמת הרוחיות השנתית. בתחומי תרבות, חברה חינוך היתה פעילות רבה. בתחום הפוליטי היתה פעילות רבה, פעילות בתוך הקיבוץ, ובחברה מחוץ לקיבוץ.

היום בחצור

בתחום התרבות והחגים הרגשה כללית טובה מאד של כלל החברים. כל הכבוד לעוסקים בנושא, שרק לא יתעייפו. בתחום הכלכלי המצב חמור ביותר. קיבוץ חצור במסגרת הקב"א הוא היום בין הקיבוצים הבודדים שמצבם חמור ביותר. כבר אמרתי פעם שהסיבות למצב החמור ב-8-9 השנים האחרונות נובע משני גורמים: 1) 50-60% כתוצאה ממדיניות הורסת של הממשלה והבנקים בשנות ה-80. 2) מדיניות שלנו בנהול המשקי-כלכלי שלא התחשבו במה שמתחולל בארץ והמשיכו במדיניות כרגיל. בתחום החברתי שוררת מידה מסויימת של מתח וחוסר נחת. בתחום הפוליטי מחוץ לכמה מקרים בודדים של השתתפות בהפגנות, בתוך הקיבוץ לא קיימת כמעט שום פעילות פוליטית וקיים נתק מוחלט מפעילות בחברה הסובבת אותנו.

ומה מחר?

מדובר כאן רק בחברים הרוצים לחיות בקיבוץ ולהיות חברי קיבוץ. מי שלא רוצה לחיות בקיבוץ לא שייך לנושא הנדון. המסגרת בדף מצומצמת ואין מקום להתייחס להצעות לשינויים כביכול שהעלו בזמן האחרון. אתיחס רק במשפט אחד. ההצעות האלה לא יביאו לפתרון המצב הכלכלי. הם רק יגרמו לקריסה של ענפי הכלכלה. ובתחום החברתי יגרמו למתח חברתי בין חבר לחבר בחיי היום יום.

ומה לעשות למחר

א) על מוסדות הקיבוץ לארגן דיונים בצורה מתאימה, בשיחות קיבוץ, ובקבוצות שונות בין גיליות למען להחזיר ללבם של כל חבר את הרגשת השותפות בקיבוץ. ואת הרגשת האחריות של כל אחד לנעשה בקיבוץ. שאיפותיו ורצונו האישי של כל חבר הנם גורם רציני שיש להתחשב בו באופן רציני. אך במסגרת השותפות והאחריות יכולים גם להיות מקרים שהחבר יתבקש לבצע אם זה בעבודה או בתפקיד גם דברים שאינם לגמרי לפי רצונו או שאיפותיו. ועליו להיענות לתביעה.

ב) **בכלכלה** ברור ששיפור המצב תלוי במידה רבה, במאבק, יותר אגרסיבי של התנועה בקיבוצית נגד הבנקים והממשלה אשר במדיניות של גזל השקיעו את הקיבוצים בחובות ענקיים. אבל זה בלבד לא מספיק. חייבות להיות גם פעולות שלנו. אחת הדרכים להזרים לעצמנו באופן מיידי מאות אלפי שקלים, הוא בצמצום לפחות ב-30% מהשכירים והקבוצות הקבלניות. ע"י חידוש הגיוסים לעבודות המוניות והיענות חברים למלא עבודות שהיום מבוצעות על ידי שכירים.

ג) ביקורת הגידולים וענפי הכלכלה, בסיס רוחיותם ודרך ניהולם.

ד) נהול מדיניות הוצאות והשקעות בהתאם להכנסות הריאליות שיש למשק.

ה) **שיחת הקיבוץ** היא אחד המקומות החשובים בהם היה מפגש בין חברים וחברים משכבות שונות. ויכלו לשמוע אחד את השני. בחצור בכל השנים היתה השתתפות של 80-150 חבר בכל שיחה. שיטת הוידאו והקלפי חסלו כמעט את ההשתתפות הרבה. לדעתי יש לקיים את הוידאו והקלפי רק במקרים בודדים של נושא עקרוני. בכל יתר הסעיפים יש לבטל את הוידאו והקלפי, לקיים דיון בשיחה והצבעה בסיום הדיון. אני בטוח שבדרך זו נחזיר לשיחה תוך זמן קצר את כבודה ואת השתתפות החברים בה.

ו) **חידוש הפעילות הפוליטית** ע"י הקמת ועדה פוליטית וקיום פעילות פוליטית בתוך הקיבוץ. ובמידה מסויימת פעילות ביישובי האיזור. הפעילות הרעיונית חייבת להיות חלק מתכנית חיו של קיבוץ.

יעקב נחתומי

צעירים בקיבוץ – קרב הצלה ופצצת זמן מתקתקת

אי אפשר שלא להתפעל מן הפער האידיאולוגי שבין המייסדים לבין רבים מהצעירים בקיבוץ.

נדמה כי צריך לכל הפחות דמיון פרוץ כדי להבין כיצד תוך פחות משלושה דורות הפנו מרקס ואנגלס לסייט סדו-מוניסטי כמעט, של חלק ניכר מבני הדור השלישי בחצור.

אולם, מבט מעמיק יותר מצלה כי מאחורי הפסילה הגורפת של הצעירים את הקיבוץ, מסתתרים (לצד נסיון חיים לא מגוון וטינה עיוורת אל כל סוג של אידיאולוגיה קולקטיבית) גם סנטימנטים כנים למקום וליושביו עד כדי תחושת אחריות ניסתרת. אחת הדרכים להסביר תרבות בלתי אפשרית זו היא להיפטר לרגע מכמה מההנחות העומדות ביסוד המקום הזה.

לשם כך נצא מתוך נקודת הנחה שתפיסת העולם של הצעירים נובעת מסיבות מספיק טובות בשביל לקבל אותה ולא לפטור אותה בנימוקים סביבתיים.

כלומר, כדי להבין למשל את כשלונם של הקיבוץ להנחיל לצעירים ערכים מסויימים (ולכן גם את עתידו) יותר יעיל להיות קשובים לתפיסת עולמם היום, מאשר לנקוט באסטרטגיה של הצמדות לאוטופיה דוגמית (המטריאליזם הדיאלקטי) מעורבת בחלקאה עצמית עד כדי הקזת דם, וכל זה שלא לצורך.

אני מדגיש שכל זה לא נאמר כדי לצאת בצידוקה של הווועה הקפיטליסטית, אלא כדי להפנות את תשומת ליבכם לשלון הצפוי בהסברת תוכן אנשי ערכי על ידי הצטמצמות לסביבתו הנצפת של הברט (אתח מהנחות היסוד המרקסיסטיות והקיבוציות בפרט) במקום שבו צריך להתרכזו בחייתו הסוביקטיבית.

אם כך האם קבוצת הצעירים היא הוכחה נוספת לכך שהמורשת הסוציאליסטית על כל צידקתה מוגבלת לנסיבות קריטיות מסויימות ושמעבר להן היא נוטה להתנוון? כן ולא.

כן – עובדה שהצעירים מצדדים בהצעת צוות השינוי, הצעה שהיא "לא קיבוצית" בהגדרתה.

ולא – קיימת גם אפשרות אחרת.

אם בוחנים את שיכבת הצעירים כריקמה חברתית בפני עצמה מגלים בה פערים גדולים. אנשי קבע, סטודנטים במסלול, תושבי חוץ, אנשים עם מקורות מוצהרים מול קיבוצניקים מהשורה. מדוע אם כן לא קיימת ביניהם תופעת הפינקסנות (שלעיתים נדמה כי הפכה לתמצית החוויה הקיבוצית)?

נכון שיחסית לחברים ותיקים הצעירים הם בעמדה של קבלה יחסית גבוהה לתרומתם לקיבוץ, כך שרמת שביעות הרצון הכללית גבוהה (זה כמובן מעלה את השאלה האם הכסף מכסה על חריקות אידיאולוגיות במקומות מצליחים אחרים). בכל אופן, אי אפשר להתעלם מכך שנקודת

הפתיחה החברתית שלנו הרבה יותר פשוטה משל הורינו ולו מחמת כשלוננו של הקיבוץ בהנחלת מורשת הסוציאליזם. אף על פי כן, חפים מכל אידיאולוגיה מצהירים צעירים רבים על רצונם בחברה בעלת ערכות הדדית, שרותים ותרבות משותפים ועל נכונותם לשאת באחריות לחברה כזו – כל זה שלא במסגרת שויונית אבסולוטית כפי שהציע צוות השינוי. צעירים רבים מציינים כי הקשר שלהם למקום אינו על בסיס ערכי כי אם סנטימנטלי. קשר אישי לחברים, לתרבות, לאווירה, לנוף ולחוויות הילדות.

יתכן ויש כאן אמירה מהוססת שזו בעצם הרגשה של בית והם מעוניינים לשמור עליו.

כל הנ"ל מערערים את תפיסת היסוד של הקיבוץ לפיה מכסחת הדשא היא המפתח הבלעדי לחברותא (עוד קלישאה מרקסיסטית) ושכל מי שירים את ראשו יאיים על הסדר הטוב ולכן לא יתכנו הסדרי ביניים. סוציאליזם או קפיטליזם. לבן מול שחור.

הקיבוץ למרבה הצער הוכיח את הקלישאה הזו הלכה למעשה, ובמובן מסויים הפך להיות קורבן של האידיאולוגיה של עצמו. קבוצת הצעירים לעומתו היא הוכחה לכך שניתן לחיות בחברותא בלי מרכס ומכסחת הדשא שלו וממילא ללא כל אידיאולוגיה מובנת מראש.

רע פלג

שותפים לדעות ולכתיבה: דורון ברין, מירית זרח, איריס מסלם ואחרים.

הרהורים על קיבוץ חצור, היום ומחר

טוב עשו שיחת קבוצות של חברים מרכזיים בקיבוץ כשדנו בעומק על בעיות הקיבוץ היום וניסו לגבש כמה תשובות למשבר הכלכלי-חברתי והדמוגרפי בו אנו נתונים מזה קרוב לעשור שנים. אני עקרונית פתוח לשינויים ויתכן שחשינוי הארגוני המוצע יפתור כמה בעיות – אפשר לנסות. אולם אינני סבור שדוקא פחות שיתוף ופחות שוויון ויותר משכורת, הם אשר יפתרו את בעיותינו. אני מכיר את רוב החברים האלה הרבה שנים ומעריך מאוד את תרומתם לחיי הקיבוץ ללא תמורה כספית, עם בתחום הכלכלי ועם בתחום החינוכי והחברתי. יש כאלה אשר תרמו וממשיכים לתרום בכמה שטחים וגם יצאו החוצה לשליחות ציבורית או תנועתית עם אוצר הערכים האישיים והקיבוציים. אני גאה בהם ושמוח שאנחנו בקיבוץ אחד ומקווה שקיבוץ חצור של מחר לא יאבד את זהותו כקיבוץ טוב – הרבה יותר מסתם קהילה.

בכל אופן, המשבר הכלכלי הנמשך איננו צריך לסנוור אותנו מלראות הישגים של שיתוף ויוזמות – ללא תמורה כספית. בימים אלה, ראו את מפעל השיפוץ באומן, או את מפעל אירוח הספורטאים, קליטת ילדי חוץ במסגרות החינוכיות ושילוב "מקור רווח" עם דאגה לחבר החולה בבית ההחלמה. וכמובן השילוב של יוזמה מבורכת ושיתוף פעולה "המוני" בתחום התרבותי המרים את המוראל כל כך.

נכון הדגישו החברים את חשיבות בניית חברה פתוחה ואטרקטיבית המשלבת אידיאות הקיבוץ הישן עם יתרונות "השיטה הנהוגה סביבנו" שתמשוך את הדור הצעיר. לשם כך נחוץ לנו בירור יסודי – מה הם הערכים של הקיבוץ שאנחנו רוצים לשמור ואפילו לקדם ומהם ה"יתרונות" של החברה הקאפיטליסטית שאנחנו רוצים לפתח מבלי להרוס את יסודות הקיבוץ.

אותי זה מעטד לשמוע שגם חברים צעירים רוצים עדיין חברה שבה קיימים שיתוף, שוויון, ערבות הדדית ובטחון סוציאלי. אלה ערכים אשר עומדים בסתירה גלויה לערכי החברה הקאפיטליסטית הסובבת אותנו: של תחרות, פער חברתי ו-"תרבות השבעים" (זהו המונח בו מכנה הכלכלן האמריקאי הנודע ג'ון קנת גלברייט את האדישות של רוב האוכלוסיה בחברה הקאפיטליסטית המערבית למצוקות העניים של "המעמד הנחות" (ראה ספרו)).

גלברייט גם מסביר את הצפת שוק העבודה הממלכתי בסירובם של בני הדור הצעיר ללכת בעקבות הוריהם לעבודות קשות ובלתי מקובלות בחברה ומשיכתם לחיים יותר נוחים ויותר משתלמים (עמ' 33). אם הבעיה הזאת קיימת גם אצלנו אפשר אולי לא על ידי משכורת דיפרנציאלית שתגביר את אי השוויון בקיבוץ אלא על ידי שינויים איסטרטגיים במבנה המפעלים שלנו והקמת מפעלים אחרים אשר יספקו פרנסה מעניינת לחברים צעירים. הקיבוץ מתוך עקרונות השיתוף והערבות ההדדית אחראי על מציאת פרנסה נאותה לחבריו ולפעמים יכול גם להעדיף לעומת פעולה ציבורית או אמנותית למצוא חבר מתאים.

לכן – כי לא על הלחם לבדן יחיה האדם.
 יש חברים צעירים אשר רואים בקריסת העולם הקומוניסטי
 (1990/1989) העלמות האידיאלים הסוציאליסטיים בכלל ולכן תובעים
 את הסתגלות הקיבוץ למציאות הקאפיטליסטית של "שוק חופשי",
 הפרטה ואינדבידואליזם. מעניין שדוקא הכלכלן הליבראלי מזהיר מפני
 האופוריה של נצחון הקאפיטליזם על הקומוניזם הטוטליטרי ומבקר
 קשות את הפגמים בקאפיטליזם המודרני, החל מספסרות פושעת בבורסה,
 שחיתות ורמאות במערכת הבנקים, חוסר יעילות של הבירוקרטיה ועד
 השתלטות המפלצת הבטחונית על המשק והפצת אידיאולוגיות השומרות
 על המצב הקיים. לכן אני אומר כן לשינויים, אבל לאו דוקא חזרה
 לפגמים של המשטר הקאפיטליסטי – קדימה לסוציאליזם דמוקרטי.
 מצאתי עוד שותף לתקוה זו בספרו המעניין של הסוציאולוג
 העתידיני אלווין טופלר "Power Shift" (העברת הכוח) בו הוא מנתח את
 השינויים הכלכליים-טכנולוגיים בעולם היום והשפעתם על עתיד החברה
 האנושית. הוא מדגיש את העברת הכוח בחברה המערבית ממעמד
 הקאפיטליסטים התעשייתיים-פיננסיים אל מעמד חדש של "יוזמים"
 השולטים על מאגרי הידע של המחשבים ומערכות התקשורת.
 האלקטרונית. תוך ניתוח מפורט של השינויים מציין טופלר דוקא את
 הרצון ליצור חברה בה שולטים שלום בין העמים וצדק חברתי
 סוציאליסטי ואוניברסלי כמו בעבר.
 בקאפיטליזם של העתיד יש מקום חשוב למפעלים קטנים בעלי
 טכנולוגיה מתקדמת וחברה סוציאלית דמוקרטית. אנחנו יכולים
 להגשים את האידיאל הזה אם רק נרצה.

דוד לבני

סולידריות – מחויבות

כל נסיון לשנות את מהות הקיבוץ חייב להיות מלווה בקביעתם מחדש של מספר הנחות יסוד אשר ישמשו למסגרת הפרגמטית או האידיאולוגית שבה אפשר יהיה לחולל את השינויים המקווים. במידה ואין עוד רצון בקיבוץ יש לומר זאת מפורשות. היותו של הקיבוץ חברה וולונטרית יש לדאוג שמרבית חבריו, אם לא כולם, יסכימו על העקרונות האידיאולוגיים המבטאים את מהות הקיבוץ. תרגום העקרונות לנורמות חיים יהיה לאמנה חברתית החייבת להיות מקובלת ומחייבת כל אחד מחברי הקיבוץ.

אינדיווידואליזם וחברה

הקיבוץ הוא נסיון חברתי לשילוב חופש אינדיווידואלי, אחריות ומחויבות אישית בסולידריות חברתית רצינית.

א) חופש אינדיווידואלי

כל אדם שואף להגשים את מימושו העצמי במסגרת החברה בה הוא חי. הקיבוץ, כחברה משימתית וחברה אידיאולוגית מהפכנית קבע לאורך שנים רבות סדר עדיפות בו מקום חשוב לאינטרסים כלליים, מדינה - פוליטיקה - חברה. השינויים המתחוללים בארץ ובעולם הביאו לשינוי מהותי בסדרי עדיפויות של רבים מאד מבין חברי הקיבוץ. המימוש העצמי של החבר הבודד עומד במרכז החוויה הקיבוצית. האינדיווידואליזם של החברה המערבית הדמוקרטית מאפשר בזמנים רגילים, ובתנאים אופטימליים, מימוש עצמי של השאיפות האישיות על פי כישורים – מאמצים וקצת מזל, לצד מידה מסוימת של מעורבות ושילוב חברתי.

הנחה זאת נכונה כל עוד לא גוברים משברים כלכליים חברתיים. חברת הסעד מתקנת מצבים אבל אינה פותרת בעיות יסוד של החברה האינדיווידואליסטית.

יש בקיבוץ, גם היום, תשתית ליצירת חברה סולידארית שתשלב את המימוש העצמי של הפרט באחריות חברתית מקיפה. האינדיווידואליזם בקיבוץ מאופיין בבחירה חופשית בין מרכיבי המימוש העצמי לבין מטילת חלק באחריות חברתית רצונית. חופש הבחירה הוא מרכיב חשוב במימוש האינדיווידואליזם. האינדיווידואליזם אינו מנוגד לחברה כפי שהחברה היא תנאי לקיום אינדיווידואלי.

ב) אחריות ומחויבות אישית

אחריות ומחויבות חברתית הן תנאי לקיום חברה סולידארית המושתתת על אינדיווידואליזם. המסגרת החברתית הכוללת, אינה חברה אנונימית, אדמיניסטרטיבית. אופיה של חברה תכתיב את אופי האינדיווידואליזם. קבלת עול האחריות והמחויבות הם ביטוי לשילוב חברתי אמיתי.

הפרט משתתף באופן רצוני בבניית חברה בה הוא רוצה לממש את עצמו. הקיבוץ מאפשר להרחיב במידה רבה את תחום המעורבות והאחריות האישית החברתית. הקיבוץ יכול להתקיים רק אם כל חבריו נוטלים חלק פעיל באחריות ומעורבות בעצם קיומו. וזאת בכל תחומי הקיום שיוחלט ביחד עליהם.

ג) חברה סולידארית

חברה סולידארית היא מסגרת חברתית המכירה במרכזיות הפרט, מימושו העצמי ושילובו בתוכה. החברה הסולידארית נעשית למציאות ברגע שרוב השואפים למימוש עצמי מסכימים לשלב את עצמם באחריות ומחויבות חברתית. גדול ועומק המימוש העצמי כגודל מרחב האחריות והמעורבות ההדדית.

אותו דבר – במילים אחרות

חבר קיבוץ יעסוק במקצוע המתאים לשאיפותיו, כישוריו הוא אחראי אישית לפרנסתו שתבטיח רמת חיים כפי שנקבעת בידי הקיבוץ. הקיבוץ יאפשר, בדרך כלל, לחבר לעסוק בתחומי פעילות המתאימים לו, בקיבוץ עצמו ומחוצה לו. חבר קיבוץ יכול להדרש לפשר בין שאיפותיו האישיות לבין צרכיו של הקיבוץ בתחומי הכלכלה, החברה, החינוך והתרבות. זה הוא תנאי לקיום מסגרת קיבוצית וחברה סולידארית. החברה הסולידארית דואגת לחבריו גם בעתות מצוקה, בתנאי שכל חבריו קיבלו ועושים למען עקרונות הקיבוץ וחודלים לקיים את נורמות הקיבוץ כפי שיבואו לביטוי באמנת הקיבוץ. יחסי הגומלין בין מימוש עצמי – הכנסה המאפשרת קיום ויצירת תנאים לחברה סולידארית יקבעו בפרוטרוט באמנת הקיבוץ.

ועוד כמה מילים על פרנסה

המצוקה הכלכלית האוחזת בקיבוץ זה שנים רבות מובילה להצעות פתרון שונות. כל פתרון אישי וחברתי (כולם ביחד) קשור קודם כל ביצירת יותר הכנסה. בהעדר אפשרות להשקיע, יש לנסות לנצל עד תום את כישוריהם של החברים ולהקדיש הרבה יותר זמן ליצירת הכנסה ולו בפעילות כלכלית נוספת ולפעמים לכאורה פשוטה. להפעיל את כל הנכסים הפיזיים התרבותיים והאנושיים המהווים את חצור. הוצעו, למי שצריך, מספר הצעות. אפשר לעצור את גלגל הגורל ולהוסיף פרנסה על ידי יותר עבודה ושינוי מרחיק לכת בסדרי עדיפויות.

האם בכל זאת קיבוץ ואיך?

אין לחשוש משינויים. אבל יש לקבוע מראש וביחד על פי איזה עקרונות אנו רוצים, או לא רוצים לקיים מסגרת של קיבוץ. יש להמשיך בבירור העקרונות ולקבוע נורמות מחייבות את כל מי שהחליט לקבל על עצמו את מוצאות הקיבוץ החדש. יש לבחון את כל התחומים אבל קודם כל להתחיל ביצירת פרנסה נוספת.

הקיבוץ הולך ומאבד מערכיו ההיסטוריים ועל ידי כך מאבד "נובה" גם בעיני חבריו ומכאן התחושה שפשט את הרגל. נוסף לכך החברה הסובבת אותו קוראת עליו "עליהום".

נראה לי שהקיבוץ יכול להתקיים רק אם יש לו ערכים. אם הוא מאבד, אותם, אין כל הבדל בינו לבין כל מקום אחר. אין דרך ביניים. אם הערכות ההדדית תעלם וההפרטה תעמיק לא נהיה יותר קיבוץ ואז קל לומר: מדוע עלי לחיות כאן? מדוע שלא אעשה לנפשי?

אפשר לעשות שינויים, אך הפרטים יכולים לרוקן את הכותרת מתוכנה. אני מסכים לשינויים, אך לא שנאבד עצמנו לדעת. הבעיה היא: כל המדברים סבורים שהם עובדים ולעומתם יש חברים שהם טפילים. פעם היה משטר של בירורים והדברות והאדם היה צריך לנמק. היו הכרעות של הקיבוץ וחברים קיבלו אותן. הערכות ההדדית היא עיקר גדול בחיינו ואין לבטל אותה. הקיבוץ מבוסס על יחסי אנוש, החברה, התרבות וכל המשתמע מהם הוא מעשי ידי אדם.

רכוש פרטי ומשכורת דיפרנציאלית יגרמו לפער ברמות החיים והדבר יתבטא מיד במצב החברתי, ביחסים האנושיים. אין צורך ללמוד מיהודה הראל אלא מיוטבתה. לחתור לכך שחבר ימלא את תפקידו באופן מלא במקום עבודה חיוני ורווחי, אולי לא ל-100% החיים" אלא לפרק זמן סביר.

אי אפשר להיות קהילה וקיבוץ בעת ובעונה אחת. קיבוץ הוא דבר בלעדי. יתכן שאי אפשר להחזיר עטרה ליושנה, אך צריך למצוא פתרונות שיחייבו אנשים ולחזור למשטר של בירורים.

המשכורות טומנות בחובן יותר צרות מישועות. המצב הכלכלי הוא בעוכרנו, אך יש לעשות תוכניות חיוביות. לבחור ועדה של אנשים שמתמצאים בשטח, לשוחח עם כל משפחה, עם כל אדם בצורה עניינית על מקורות פרגסה ועבודה, הצעות חדשות וחיוביות וכמובן יש מקום לפשרות, כפי שנאמר "לשון רכה תשבר גרם". ניתן ואפשר להגיע להסכמים עם חברים.

איננו צריכים לשרוף ולהרוס את מה שעוד יש לנו.

אליהו ארבל

אולי מספיק שונה, בקושי

כאשר אני הגעתי לחצור לפני קצת יותר מעשרים שנה התרשמתי (בצדק או לא בצדק) שהקיבוץ היה עסוק מאד בלציין את ההבדלים בינו לבין החברה הסובבת אותו. חלק גדול מהציבור הקיבוצי, כך היה נדמה, ראה את הקיבוץ כדרך חיים ייחודית אשר עמד בסתירה, אפילו בשלילה, לצורת החיים של האנשים שחיו מחוץ לקיבוץ. שינויים רבים, מבית ומחוץ, הובילו לשינוי מהותי בנקודת המבט של חלק גדול מחברי הקיבוץ, והיום (שוב, כך נדמה) נוכחנו לדעת שחיי קיבוץ אינם שונים כל כך מצורות החיים שאותן אנחנו מכירים בחוץ. הקיבוץ, שפעם נתפס בעיני חבריו כפתרון לתחלואי החברה המטריאליסטית, נתפס היום כלא שונה ממנה באופן מהותי. ובאמת, אין ספק שחיי אדם די דומים בכל חברה. לא רק בקיבוץ ובעיר, אלא גם, יש להניח, בכל חברה — מפותחת או מתפתחת, טכנולוגית או מסורתית. עשרים וארבע השעות שמרכיבות את היום של האדם מתרכזות סביב אותם היסודות. האדם צריך לאכול, הוא צריך קורת גג. האדם עמל כדי לספק את הצרכים האלה, וגם כדי להתאים את תנאי הסביבה שלו כך שיהיו בטוחים ונוחים לו. אני מניח שברוב החברות בעולם האדם גם עמל על מנת ליצור לעצמו פנאי ואת האפשרות לנצל את הפנאי הזה בצורה שתואמת את רצונותיו. וכמובן, האדם גם מחפש קשר של משמעות עם החברה בה הוא חי. אני כבר אינני יודע אם הקיבוץ שונה, או יכול להיות שונה, באופן מהותי מצורות חיים אחרות. אבל אם לא בשום תחום אחר, בתחום האחרון הזה, של קשר של משמעות עם החברה בה אנחנו חיים, הקיבוץ של העבר בלט בשוני שבו. בקיבוץ המסורתי החבר היה יכול להרגיש שבמקום שתהליכים פועלים עליו, הוא עצמו מפעיל את התהליכים. חבר הקיבוץ היה יכול לקום בבקר ולהרגיש שבעצם העובדה שהוא ממלא את תפקידיו כראוי, הוא זה שמקיים את הקיבוץ עוד יום. לא ידוע לי על חברה אחרת בעולם בה האדם הרגיש את התחושה הזאת.

כאשר אני מנסה לכתוב על הקיבוץ של היום אני נתקל בקושי רגשי ומחשבתי. אינני רוצה להשמע כאילו אני בוכה על הקיבוץ הישן, שבחלקו הגדול אני שמח שאיננו עוד. אך בכל זאת, רבים מדי מהכיוונים בהם "הקיבוץ החדש" פונה נראים לי מוטעים ומבוססים על הנחות יסוד שנדמה שמתקבלות כנכונות בלי שום ויכוח. קשה למצוא נקודת אחיזה מבלי להשמע מוכיח בשער.

אני חש שבתקופה האחרונה מרכז הכובד של החיים הקיבוציים הוסט. במידה רבה הושפענו מהצלחת חברת הצריכה אשר סביבנו, ואנחנו מגדירים את עצמנו, הרבה יותר מאשר בעבר, כצרכנים. הדגש היום הוא פחות על מה אנחנו עושים, ובמקום זה הוא על מה אנחנו רוכשים. יחד עם השינוי הזה התרחש גם תהליך של נצחון הליברליזם. היום קיימים האמצעים שדרכם האדם יכול לבטא את עצמו באופן ייחודי,

ונעשה יותר ויותר קשה למצוא מכנה משותף לחברים אשר חיים באותו קיבוץ. פעם, בארוחת בקר כל החברים דנו על אותו מאמר בעל המשמר, או שוחחו על אותה תוכנית טלוויזיה. היום קיימת האפשרות לבחור עיתון, תחנת טלוויזיה ומגוון רחב של סגנונות בילוי, והמשותף בין החברים הולך ומתמעט. יתרה מזאת, התפיסה הליברלית נותנת לזה לגיטימיות רבה – אין שום סיבה, לפי התפיסה הזאת, שאנשים ימצאו משותף ביניהם מגוון אפשרויות של ביטוי אישי איננו דבר שלילי. קיבוץ אשר כל החברים בו זהים זה לזה לא יהיה מקום בו אנשים מעניינים ירצו להיות, ויש לברך על כך שהיום האפשרויות לביטוי רבות. אבל קיבוץ ביסודו, יותר מכל מקום אחר, יכול לתת ביטוי לתחושה העמוקה אצל בני אדם שבעצם יש ביניהם הרבה מאד משותף. אם הקיבוץ ישאר מקום שבו אנשים חיים ביחד, יש צורך למצוא מקומות ורגעים בהם החברים אכן יכולים לבטא את היחד הזה.

בהעדר תחושת היחד, אבני היסוד של הקיבוץ – שיתוף, עזרה הדדית – נעשות לריקות מתוכן. אין סיבה שאנשים שאינם מרגישים שותפים לאותה דרך, שאינם ידידים, ושכסופו של דבר אינם חשים רגשי קירבה כלל זה לזה, יעשו מאמצים על מנת להיות בשיתוף זה עם זה. אותם יסודות של שיתוף ועזרה הדדית שבתנאי חברות אמת (או מדומה, אך מקובלת על כולם) מבטאים קשר עמוק בין חברים, נעשים למכשול, לנטל, שקיומו איננו מובן או מצדק כאשר תנאים אלה אינם מתקיימים. יש פן נוסף למצב הזה; הפן של האחריות האישית. כאשר תנאים של חברות אמת קיימים, לא קשה לחבר להרגיש שיתר החברים ממלאים את חובותיהם, בהעדר קיום התנאים האלה, האימון ההדדי גם נופל קורבן. היום בקיבוץ הרבה רואים את הבטחון הסוציאלי של הקיבוץ כקביים שבעזרתם האדם נתמך. והיות והאדם יודע שהוא נתמך אין לו שאיפה למצות את הפוטנציאל שלו. על ידי כך אנתנו כאילו השמטנו מהאדם את הסיבה לעמול קשה ולהצטיין, וטבע האדם הוא להיות עצלן; הוא מוכן להסתפק בבטחון בסיסי. לכן מציעים לנו דרכים אחרות שיגרמו, או יאלצו, את החבר לשאוף להצטיין.

כפועל יוצא של אותו מטבע עולה ההנחה שקיבוץ הוא מקום טוב בשביל בינוניים. הרי האדם הבינוני תורם לחברה את אשר דורשים ממנו (ולא יותר) ובחזרה הוא זוכה בבטחון סוציאלי. וכתוצאה מכך פצצת הומן של הטובים באמת, אלה שמסוגלים ליותר וגם משקיעים יותר, אך מרגישים שכתמורה הם לא מקבלים מספיק, מתקתקת. במוקדם או במאוחר בעלי היכולת יתמרדו מלשאת על גבם את הבינוניים, וכל המערכת יתמוטט.

אני דבק בתפיסה שגורסת שדוקא בסביבה תומכת, סביבה אשר בה האדם מכיר את שותפיו ומזהה אותם כחשובים לו ולחיי, האדם מסוגל להגשים את מרב הפוטנציאל שלו. הרצון והכוח להצליח באים לביטוי פחות מפני ש-"קר שם בחוץ" ואין ברירה אם רוצים לשרוד, אלא מתוך העידוד והאימון שאחרים, משמעותיים בחיינו, נותנים לנו. מה שאינני יודע, הוא האם הקיבוץ יכול שוב להיות אותה סביבה תומכת, בעלת

משמעות לחבריו, שתדרכו את השקעת המאמץ. נדמה לי שאנחנו כבר לא נקראים להיות אלטרנטיבה לחברה הסובבת בכל תחום, אבל אולי יש לנו עדיין היכולת להיות מספיק שונים לשמור על היחד ולעודד את הגשמת הפוטנציאל האישי.

גיי

34542/1
קיבוץ הצור
ספריה
118 (9) 132

סיקט נערך — דב אוריג
הבן חסידא לרמט — גיי הערשט

